

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

© Рада Європи/Європейський суд з прав людини, 2012 р. Цей переклад підготовлено на замовлення і за підтримки Цільового фонду «Права людини» Ради Європи (www.coe.int/humanrightstrustfund). Він не є зобов'язальним для Суду. Дивіться додатково повний текст повідомлення про авторські права в кінці цього документа.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2012. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyright/droits d'auteur à la fin du présent document.

СУД (ПАЛАТА)

СПРАВА «СТАББІНГС ТА ІНШІ ПРОТИ СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА» (CASE OF STUBBINGS AND OTHERS v. THE UNITED KINGDOM)

(Заява № 22083/93; 22095/93)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

22 жовтня 1996 року

У справі «Стаббінгс та інші проти Сполученого Королівства»¹

Європейський суд з прав людини, засідаючи, як це передбачено статтею 43 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі – Конвенція) і відповідними положеннями Регламенту Суду «А»², у складі Палати, до якої увійшли такі судді:

пан Р. Бернхардт (R. Bernhardt), *голова*,
пан Ф. Гьольчюклю (F. Gölcüklü),
пан Р. Макдональд (R. Macdonald),
пан Н. Валтікос (N. Valticos),
пан І. Фойгель (I. Foighel),
пан Р. Пекканен (R. Pekkanen),
пан Ж. М. Моренілла (J.M. Morenilla),
сер Джон Фріланд (John Freeland),
пан Є. Макарчик (J. Makarczyk),

а також пан Г. Петцольд (H. Petzold), *секретар*, та пан П. Махоні (P.J. Mahoney), *заступник секретаря*,

після нарад за зачиненими дверима 24 квітня та 24 вересня 1996 року

постановляє таке рішення, ухвалене в останній із зазначених вище днів:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу було передано до Суду як дві окремі справи («Стаббінгс та інші проти Сполученого Королівства» і «D.S. проти Сполученого Королівства») 12 квітня 1995 року Європейською комісією з прав людини (далі – Комісія) і 3 травня 1995 року – Урядом Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії (далі – Уряд), у

¹ Справі привласнено номер 36-37/1995/542-543/628-629. Перші два числа позначають порядковий номер справ «Стаббінгс та інші проти Сполученого Королівства» і «D.S. проти Сполученого Королівства» (*D.S. v. the United Kingdom*) (на момент передачі їх до Суду: див. пункт 1 вище) у списку справ, переданих до Суду у відповідному році (третє число). Останні чотири числа вказують на порядкові номери цих справ у списку справ, переданих до Суду від часу його створення, і в списку відповідних початкових заяв до Комісії.

² Правила Регламенту Суду «А» застосовуються до всіх справ, переданих до Суду до набрання чинності Протоколом № 9, а у випадку справ, поданих після цієї дати – лише до тих із них, які стосуються держав, не зв'язаних зобов'язаннями за цим Протоколом. Ці правила відповідають вимогам Регламенту Суду, який набрав чинності 1 січня 1983 року і до якого згодом неодноразово вносилися поправки.

межах тримісячного строку, передбаченого пунктом 1 статті 32 і статтею 47 Конвенції. Справу «Стаббінгс та інші проти Сполученого Королівства» розпочато за заявою (№ 22083/93) проти Сполученого Королівства, поданою до Комісії 14 травня 1993 року трьома громадянами Сполученого Королівства – пані Леслі Стаббінгс (Leslie Stubbings), пані J.L. і пані J.P., а справу D.S. розпочато за заявою (№ 22095/93) проти Сполученого Королівства, поданою 14 червня 1993 пані D.S., також громадянкою Сполученого Королівства.

Комісія у своєму запиті та Уряд у своїй заяві посилалися на статті 44 і 48, а також на заяву Сполученого Королівства про визнання обов'язкової юрисдикції Суду (стаття 46). Метою запиту та заяви було отримання рішення Суду стосовно того, чи свідчать факти справи про порушення державою-відповідачем своїх зобов'язань за статтями 6, 8 і 14 Конвенції.

2. У відповідь на запити, зроблені згідно з пунктом 3(d) правила 33 Регламенту Суду, заявниці повідомили про свій намір взяти участь у провадженні і призначили адвокатів, що представлятимуть їх (правило 30).

3. Голова Суду, пан Р. Рюссдаль (R. Ryssdal) вирішив, що в інтересах належного судочинства розгляд цих двох справ має провести одна і та сама Палата Суду (пункт 6 правила 21).

4. До складу палати, що мала бути створена, увійшли за посадою сер Джон Фріланд, суддя, обраний від Сполученого Королівства (стаття 43 Конвенції), і пан Р. Бернхардт, Заступник Голови Суду (пункт 4(b) правила 21 Регламенту Суду). 9 травня 1995 року в присутності секретаря пан Рюссдаль визначив шляхом жеребкування імена семи інших членів Палати, а саме: пана Ф. Гьольчюклю, пана Р. Макдональда, пана Н. Валтікосу, пана І. Фойгеля, пана Р. Пекканена, пана Ж. М. Моренілли та пана Є. Макачка (стаття 43 (останнє речення) Конвенції та пункт 5 правила 21).

5. Як голова Палати (пункт 6 правила 21 Регламенту Суду) пан Бернхардт, діючи через секретаря, порадився з Уповноваженим Уряду, адвокатами заявниць та представником Комісії стосовно організації провадження (пункт 1 правила 37 і правило 38 Регламенту Суду). Відповідно до виданого після цього розпорядження, секретар одержав 3 січня 1996 року меморандум Уряду (один меморандум стосувався обох справ: пункт 3 правила 37 Регламенту Суду (останнє речення)), а 4 січня 1996 року – меморандуми заявниць.

6. Згідно з рішенням Голови Суду (пункт 3 правила 37 Регламенту Суду (останнє речення)), 23 квітня 1996 року у Палаці прав людини у Страсбурзі відбувся спільний розгляд обох справ у відкритому засіданні. Перед цим Суд провів підготовче засідання.

У засіданні Суду взяли участь:

а) від Уряду

пан І. Крісті (I. Christie), з Міністерства закордонних справ та у
справах Співдружності, *Уповноважений Уряду,*
пан Д. Андерсон (D. Anderson), *адвокат,*
пан М. Коллон (M. Collon), з Департаменту Лорда-канцлера,
радник;

b) від Комісії

пан Н. Братца (N. Bratza), *представник;*

c) від заявниць пані Стаббінгс, пані J.L. і пані J.P.

пан К. Бойл (K. Boyle), *адвокат,*

пан Т. Фішер (T. Fisher), *солісітор;*

d) від заявниці D.S.

пан М. Уїнн-Джонс (M. Wynne-Jones), *адвокат,*

пан П. Сайкес (P. Sykes), *солісітор.*

Суд заслухав звернення пана Братца, пана Бойла, пана Фішера, пана Уїнн-Джонса та пана Андерсона.

7. 23 квітня 1996 року Палата об'єднала ці дві заяви в одне провадження (пункт 3 правила 37 Регламенту Суду (останнє речення)).

ЩОДО ФАКТІВ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

1) пані Стаббінгс

8. Пані Леслі Стаббінгс народилася 29 січня 1957 року. Коли їй було близько двох років, за рішенням місцевого органу влади її віддали під опіку пана і пані Уеббів (Webb), які удочерили її, коли їй виповнилося три роки. Уебби мали двох дітей, старший з яких, Стівен (Stephen), народився 2 липня 1952 року.

9. Пані Стаббінгс стверджує, що в період з грудня 1959 року (ще до того, як її удочерили) до грудня 1971 року (коли їй виповнилося чотирнадцять років) вона неодноразово зазнавала сексуального насильства з боку пана Уебба, який також схиляв її до вчинення непристойних дій. Ці дії мали серйозний характер, хоча не йшлося про повноцінні статеві акти.

Крім того, вона стверджує, що Стівен Уебб у 1969 році, коли їй було дванадцять, а йому – сімнадцять років, двічі примушував її до статевого акту.

10. З 1976 року пані Стаббінгс має серйозні психологічні проблеми, у зв'язку з якими її тричі госпіталізували. Їй ставили різні діагнози: шизофренія, емоційна нестійкість, параноя, депресія і агорафобія, і одного разу вона вчинила спробу самогубства.

11. У вересні 1984 року, після лікування у психіатра-консультанта, фахівця в галузі дитячої та сімейної психотерапії, вона, за її словами, вперше зрозуміла, що її проблеми з психічним здоров'ям, можливо, пов'язані з насильством, якого вона зазнавала в дитинстві.

12. 18 серпня 1987 року вона звернулася до суду з позовом проти своїх прийомних батьків і брата, вимагаючи відшкодування шкоди, завданої стверджуваними насильницькими діями. Відповідачі вимагали відхилити позов у зв'язку із закінченням строку давності, посилаючись на закон про строки давності 1980 року (далі – закон 1980 року: див. пункт 35 нижче).

13. Як Високий суд, так і Апеляційний суд, які розглянули цю справу, керувалися раніше винесеним прецедентним рішенням у справі «Летанг проти Купера» (*Letang v. Cooper*) (див. пункт 32 нижче) і тому постановили, що позов пані Стаббінгс стосується «порушення обов'язку» (*breach of duty*) у значенні статті 11 закону 1980 року (див. пункт 35 нижче).

Строк позовної давності для звернення з такими позовами становив три роки і його перебіг починався з дня, коли виникла підстава для позову, або з дня, коли позивач вперше дізнався про те, що відповідна шкода є значною і може бути поставлена у провину відповідачам. Стаття 33 закону 1980 року передбачала, що суд може – якщо це доцільно за правом справедливості – прийняти такий позов до провадження, навіть незважаючи на те, що його подано після спливу трирічного строку (див. пункт 35 нижче).

14. Високий суд виніс рішення на користь відповідачів, посилаючись на те, що на момент звернення пані Стаббінгс з цим позовом до суду минуло вже понад три роки з «дня усвідомлення» нею наявності підстави для такого позову.

Але Апеляційний суд погодився з аргументом пані Стаббінгс про те, що, хоча вона завжди пам'ятала про насильство, якого зазнавала з боку пана Уебба і Стівена, до розуміння того, що це насильство було настільки серйозним і могло служити підставою для позову, вона дійшла лише у вересні 1984 року, коли дізналася про наявність причинного зв'язку між тими насильницькими діями та її проблемами з психічним здоров'ям.

15. Відповідачі оскаржили рішення до Палати лордів (див. «Стаббінгс проти Уеббів» (*Stubbings v. Webb*) [1993] Appeal Cases, с. 498). Лорд-суддя Гріффітс (Griffiths), з яким погодилися інші чотири лорди-судді, висловив сумнів у тому, що «день усвідомлення» нею наявності підстави для позову наступив лише у вересні 1984 року, зазначивши: «Мені надзвичайно важко повірити в те, що жінка, яку звалтували, не усвідомлює того, що вона зазнала значної шкоди».

Крім того, взявши до уваги висновки в доповіді Комітету Таккера (*Tucker Committee*) (див. пункт 31 нижче), він зазначив, що поняття

«порушення обов'язку» у статті 11 (1) закону 1980 року не охоплює діянь, вчинених з наміром заподіяння шкоди здоров'ю (травм), до яких, наприклад, належать зґвалтування та розпусні дії. Строк давності, передбачений статтею 2 закону 1980 року для звернення з такими позовами, становив шість років. Перебіг цього строку, який не міг не бути застосований судом, починався з дня досягнення позивачем вісімнадцяти років (стаття 28: див. пункт 35 нижче). Отже, позов було подано з недотриманням строку позовної давності.

2) пані J.L.

16. Пані J.L. народилася в 1962 році.

Вона стверджує, що в період з 1968 року до вересня 1979 року вона часто зазнавала насильства з боку свого батька, який використовував її для виготовлення порнографічних фотографій і чинив стосовно неї насильницькі дії сексуального спрямування, що мали серйозний характер.

17. З 1981 до 1991 року вона відчувала напади депресії і мала проблеми в налагодженні стосунків з оточуючими. У 1990 році їй почали снитися кошмари про насильство, якого вона зазнавала в дитинстві.

Нарешті, у жовтні 1990 року вона звернулася по допомогу до лікаря і він направив її до психолога. Саме тоді, за її словами, вона вперше дійшла до думки про існування зв'язку між тим насильством та її проблемами з психічним здоров'ям. Спочатку це призвело до погіршення її стану і спонукало її до спроби вчинення самогубства в грудні 1990 року.

18. У січні 1991 року вона звернулася до соліситорів з метою подання позову, щоб домогтися відшкодування її батьком заподіяної їй шкоди. Клопотання про безоплатну правову допомогу було задоволено, і 26 березня 1991 року було видано судовий наказ про порушення провадження у справі.

У медичному висновку, складеному в травні 1991 року для цілей судового розгляду, зазначалося, що вона має серйозні психологічні розлади, які проявляються в нездатності довіряти іншим, перепадах настрою, безсонні та почутті тривоги. Згідно з висновком була ймовірність того, що ці розлади переслідуватимуть її протягом усього подальшого життя, та існував ризик розвитку у неї психічної хвороби.

19. Про насильство, якого, за її словами, вона зазнавала з боку батька, пані J.L. також повідомила поліцію. Поліція допитала пані J.L. та її батька, але у вересні 1991 року винесла рішення про відмову в порушенні кримінальної справи. Коли її поінформували про це рішення, вона знову вчинила спробу самогубства.

20. Після винесення Палатою лордів рішення у справі «Стаббінгс проти Уеббів» (*Stubbings v. Webb*) (див. пункт 15 вище) провадження у цивільній справі за її позовом до свого батька було закрито у зв'язку з повідомленням адвоката про те, що шестирічний строк позовної давності після виповнення їй вісімнадцяти років сплинув у 1986 році.

3) Пані J.P

21. Пані J.P. народилася в 1958 році.

З трьохрічного до семирічного віку вона відвідувала державну початкову школу в лондонському районі Хайгейт (Highgate), але в 1966 році її батьки вирішили, що більше не відправлятимуть її до цієї школи, оскільки вона стала пригніченою і замкненою, і її мучили кошмари. Виявилося, що заступник директора школи (Mr P.) забирав її з уроків, нібито для того, щоб вона доглядала за його дворічною донькою.

22. З того часу пані J.P. зазнавала труднощів у підтриманні особистих стосунків з іншими людьми і почувала себе якось «по-іншому» і самотньо. Після смерті батька в 1985 році вона почала страждати від гострого почуття тяжкої втрати, що зрештою спонукало її звернутися по допомогу до психіатра.

Вона пройшла курс лікування, завдяки якому в лютому 1989 року вона яскраво пригадала один з епізодів сексуального насильства над нею з боку пана П. Згодом вона відтворила у своїй пам'яті інші пережиті нею події, пов'язані з насильницькими діями з його боку, у тому числі випадки зґвалтування.

23. У жовтні 1991 року вона доручила соліситорам подати позов про відшкодування паном П. заподіяної їй шкоди, і 10 лютого 1992 року було видано судовий наказ про порушення провадження у справі.

Однак після винесення Палатою лордів рішення у справі «Стаббінгс проти Уеббів» (*Stubbings v. Webb*) (див. пункт 15 вище) клопотання про безоплатну правову допомогу було відкликано і провадження у справі було закрито з огляду на вплив строку позовної давності в 1982 році.

4) пані D.S.

24. Пані D.S. народилася в 1962 році.

З 1968 до 1977 року вона, як стверджувалося, неодноразово зазнавала сексуального насильства з боку свого батька, який також гвалтував її.

Вона стверджувала, що внаслідок цього насильства її охоплювали почуття відчаю, страху, вини та депресія, і вона зазнавала труднощів у підтриманні особистих стосунків.

25. 15 березня 1991 року батько D.S. визнав свою вину у вчиненні розпусних дій і насильства над нею. Його було засуджено до позбавлення волі умовно з однорічним іспитовим строком.

26. Заявниця вважала це покарання недостатнім і тому 14 серпня 1992 року звернулася до суду з цивільним позовом проти свого батька. У висновку психолога зазначалося, що вона не була в змозі зробити цей крок раніше, оскільки більшу частину спогадів про насильство вона блокувала у своїй пам'яті з метою самозбереження.

27. 24 травня 1993 року, після винесення Палатою лордів рішення у справі «Стаббінгс проти Уеббів» (*Stubbings v. Webb*) (див. пункт 15 вище), провадження у справі за її позовом було закрито з огляду на вплив шестирічного строку позовної давності, який було визнано застосовним у цій справі.

II. В. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО І ПРАКТИКА

1) Події, які передували прийняттю закону про строки давності 1980 року

28. З 1936 до 1974 року щонайменше шість офіційних органів проводили аналіз норм англійського права, які регулюють строки позовної давності, і подали свої висновки на розгляд до Парламенту.

29. Перший з цих органів, Комітет з перегляду правових норм щодо строків позовної давності, у грудні 1936 року видав рекомендацію про необхідність встановлення фіксованого шестирічного строку давності щодо всіх позовів, що стосуються відшкодування деліктної шкоди, за винятком випадків, коли відповідачем є орган державної влади (для таких позовів рекомендувалося, щоб строк давності становив лише один рік). В обох випадках перебіг строку мав починатися з дня виникнення підстави для позову.

Ці рекомендації були враховані в законі про строки давності 1939 року.

30. Пропозиція про доцільність скорочення строку давності у справах про відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю особи, вперше була подана в липні 1946 року в остаточному висновку Урядового комітету з альтернативних засобів юридичного захисту (Монктонський комітет (*Monckton Committee*)), якому було доручено провести аналіз норм, що регулюють право на відшкодування такої шкоди, з врахуванням щойно розробленого закону про соціальне забезпечення. Комітет вирішив, що шестирічний строк давності для позовів про відшкодування заподіяної здоров'ю шкоди є надто тривалим, і рекомендував скоротити його до трьох років.

31. У липні 1949 року Комітет з позовної давності (Комітет Танкера (*Tucker Committee*)) видав рекомендацію про те, що строк позовної давності має бути однаковим, незалежно від того, чи є відповідач органом державної влади, чи приватною особою, і що у справах про відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю особи, слід встановити двохрічний строк давності, який у виняткових випадках можна було б подовжувати до шести років. Шестирічний строк давності рекомендувалося залишити для звернення з іншими позовами про відшкодування деліктної шкоди – зокрема, у зв'язку з посяганням на особу і неправомірним позбавленням свободи.

Рекомендації цього комітету було враховано в законі 1954 року про реформування строків позовної давності, але за винятком пропозиції встановлення двохрічного строку давності з можливістю подовження – замість цього для всіх «позовів про відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок недбальства, негативного подразника або порушення обов'язку, (...) коли заявлені вимоги відшкодування шкоди включають вимоги відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю особи», було встановлено фіксований трьохрічний строк давності. У випадках, коли позивачем є недієздатна особа, перебіг строку міг починатися лише з дня набуття нею дієздатності: таким чином, якщо йшлося про дитину, позовна давність мала починатися від дня досягнення нею повнолітнього віку (на час ухвалення цього закону – 21 року, а з 1 січня 1970 року – 18 років).

32. Використаний у законі 1954 року вираз «позови про відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок недбальства, негативного подразника або порушення обов'язку» (який також було використано в статті 11 (1) закону 1980 року: див. пункт 35 нижче) став предметом дослідження Апеляційним судом у справі «Летанг проти Купера» (*Letang v. Cooper*) [1965] 1 Queen's Bench Reports, с. 232). Позивачка загоряла на майданчику для паркування автомобілів при готелі, коли відповідач наїхав своєю машиною на її ноги. На момент, коли вона звернулася з позовом, вже минуло понад три роки після того нещасного випадку. Апеляційний суд встановив, що відповідною підставою для подання позову було недбальство і тому строк позовної давності стосовно позову вже минув. Троє суддів висловили думку, що слова «порушення обов'язку» у законі 1954 року слід трактувати як такі, що стосуються будь-якої підстави для позову, на якій може заявлятися вимога відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю особи.

33. На початку 1960-х років стало очевидним, що фіксований трирічний строк давності, встановлений стосовно позовів про відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю особи, є несправедливим по відношенню до деяких позивачів, а саме працівників, у яких внаслідок роботи на виробництві, повільно розвивалися професійні

хвороби, виявлення яких було можливим лише з часом, коли строк позовної давності вже минув.

Тому було ухвалено закон про строки давності 1963 року, положення якого дозволяли суду подовжувати строк позовної давності у випадках, коли не було підстав вважати, що позивач був у змозі виявити наявність такої хвороби чи її причину раніше. Однак запроваджені положення виявилися надто складними і складним виявилось їх застосування.

34. У травні 1974 року було опубліковано попередню доповідь Комітету з реформування строків позовної давності у справах про відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю особи. Дослідивши мету встановлення строку позовної давності, комітет зауважив:

«По-перше, він має на меті не допускати, щоб відповідачам докучали прострочені позови, що стосуються давноминутих інцидентів, документи стосовно яких вже, можливо, не збереглися, і свідки яких, навіть якщо їх ще можна викликати, цілком можливо, вже не зможуть точно пригадати всі відповідні події. По-друге, ми очікуємо, що закон про строки позовної давності спрямований на те, щоб заохочувати позивачів не відкладати на потім вирішення питань, що стосуються їхніх прав, але натомість звертатися з позовами одразу, коли з'являється у них така можливість (...) По-третє, закон має на меті забезпечувати, щоб через певний час особа могла бути впевненою, що нарешті інцидент, який міг послужити підставою для подання позову проти неї, вже не може стати предметом такого позову (...) Але, якщо закон про строки позовної давності спрямовується передусім на користь відповідачів, було б помилкою не врахувати в ньому інтереси й потерпілих осіб. Позивач, який втратив право на звернення з позовом про відшкодування шкоди ще до появи у нього можливості дізнатися про існування такого права, неминуче, на нашу думку, страждає від почуття несправедливості».

У спробі забезпечити рівновагу між цими інтересами, комітет порекомендував залишити трьохрічний строк давності для звернення з позовами про відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю особи, але запропонував передбачити, щоб перебіг цього строку починався лише з моменту, коли потерпілий дізнався (або коли повинен був бути в змозі переконатися) про характер заподіяної шкоди та зв'язок між нею і діями чи бездіяльністю з боку відповідача. Крім того, суд має бути наділений повноваженням на свій розсуд вирішувати питання про можливість незастосування даного строку позовної давності.

Ці пропозиції знайшли своє відображення у прийнятому законі про строки позовної давності 1975 року, а потім відповідні положення були залишені у зведеному законодавчому акті – законі про строки позовної давності 1980 року.

2) Закон про строки позовної давності 1980 року

35. Норми, що нині регулюють строки позовної давності для звернення з цивільними позовами в Англії і Уельсі, містяться в чинному законі про строки позовної давності 1980 року (далі – закон 1980 року). Нижче наведено відповідні статті цього закону:

«Позови про відшкодування деліктної шкоди

2. Право на звернення з позовом про відшкодування деліктної шкоди втрачається після спливу шести років з дня виникнення підстави для позову.

(...)

Позови, що стосуються протиправних діянь, які спричинили шкоду здоров'ю людини або її смерть

11. 1) Ця стаття застосовується до будь-якого позову про відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок недбальства, негативного подразника або порушення обов'язку (при цьому немає значення, чи цей обов'язок існує на підставі договору або припису, встановленого законом або відповідно до закону, чи незалежно від договору або такого припису), у випадках, коли заявлені позивачем вимоги відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок недбальства, негативного подразника або порушення обов'язку, включають вимоги відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю позивача або будь-якої іншої особи.

2) Жоден зі строків позовної давності, наведених у попередніх положеннях цього закону, не застосовується до позовів, до яких застосовується ця стаття.

3) Право на звернення з позовом, до якого застосовується ця стаття, втрачається після спливу строку, застосовного відповідно до підпунктів (4) або (5) нижче.

(4) За винятком випадків, коли застосовується підпункт (5) нижче, застосовний строк давності становить три роки:

а) з дня виникнення підстави для позову; або

б) з дня усвідомлення (якщо це відбулося пізніше) потерпілим наявності такої підстави.

(...)

14. 1) У статтях 11 і 12 цього закону посилання на день усвідомлення особою наявності підстави для позову є посиланням на день, коли вона вперше дізналася про такі обставини:

а) що заподіяна шкода є значною; і

б) що заподіяна шкода є повністю або частково результатом дій або бездіяльності, які, на її думку, мають ознаки недбальства, негативного подразника або порушення обов'язку; і

с) хто є відповідачем; і

д) якщо стверджується, що дія або бездіяльність була вчинена не відповідачем, а іншою особою – тоді хто є цим кривдником, та які додаткові обставини підтверджують підставу для звернення з позовом проти відповідача; при цьому обізнаність позивача про те, що ті чи інші дії або бездіяльність мали або не мали

– з точки зору закону – ознаки недбальства, негативного подразника або порушення обов'язку, не має значення.

2) Для цілей цієї статті, шкода є значною, якщо відповідна особа (про «день усвідомлення якою наявності підстави для позову» йдеться в зазначеному посиланні) може обґрунтовано вважати її достатньо серйозною підставою для звернення до суду з позовом про відшкодування шкоди відповідачем, який не оспарював відповідальності і був здатний виконати судові рішення.

3) Для цілей цієї статті, усвідомлення особою наявності підстави для позову означає розуміння, до якого – як можна обґрунтовано вважати – вона може дійти:

а) завдяки фактам, які вона може сама спостерігати чи з'ясувати; або

б) завдяки фактам, які вона може з'ясувати за допомогою медичного чи іншого відповідного експертного висновку, звернення за отриманням якого є розумним кроком з її боку; але цей підпункт не вимагає усвідомлення особою того, що певний факт може бути з'ясований лише за допомогою експертизи, якщо вона вжила всіх можливих заходів для отримання експертного висновку (і, за необхідності, для виконання його рекомендацій).

(...)

Подовження або незастосування звичайного строку давності: недієздатність

28. 1) За умови дотримання наступних положень цієї статті, якщо на день, коли виникло право на звернення з позовом, стосовно якого цим законом передбачено строк позовної давності, особа, в якій виникло таке право, була недієздатною, позов може бути поданий в будь-який час до спливу шести років з дня набуття нею дієздатності або з дня її смерті (залежно від того, що настає раніше).

(...)

Дискреційне повноваження суду не застосовувати строк позовної давності стосовно позовів, що стосуються протиправних діянь, які спричинили шкоду здоров'ю людини або її смерть

33. 1) Якщо суд встановлює, що за правом справедливості слід прийняти позов до провадження з урахуванням того, якою мірою:

а) положення статті 11 або 12 цього закону завдають шкоди інтересам позивача або будь-якої особи, яку він представляє; і

б) те чи інше рішення цього суду на підставі цього підпункту можуть завдати шкоди інтересам відповідача або будь-якої особи, яку він представляє; тоді суд може розпорядитися про незастосування цих положень до такого позову або незастосування їх до вказаної підстави для позову.

(...)

3) Керуючись цією статтею, суд має врахувати всі обставини справи і, зокрема:

а) тривалість затримки з боку позивача та її причини;

б) наскільки, з урахуванням такої затримки, докази, які подані, або можуть бути подані позивачем чи відповідачем, є або можуть бути менш переконливими, ніж у випадку, якщо позов було б подано в межах строку, передбаченого статтею 11 або (за відповідних обставин) статтею 2;

с) поведінку відповідача після виникнення підстави для позову (...);

d) тривалість періоду недієздатності позивача, яка виявилася після дати виникнення підстави для позову;

e) наскільки оперативними і розумними були дії позивача одразу після того, як він дізнався про те, що дії або бездіяльність відповідача, внаслідок яких здоров'ю позивача заподіяно шкоду, могли на відповідний час служити підставою для подання позову про відшкодування такої шкоди;

f) дії, вчинені позивачем (якщо такі справді були вчинені) з метою отримання висновку медичних, юридичних чи інших експертів, та характер такого висновку, якщо він його отримав (...)

38. (...)

2) Для цілей цього закону, особа вважається недієздатною, якщо вона є неповнолітньою або психічнохворою».

3) Рішення Палати лордів у справі «Стаббінгс проти Уеббів» (*Stubbings v. Webb*)

36. У справі «Стаббінгс проти Уеббів» ((*Stubbings v. Webb*) [1993] Appeal Cases, с. 498) Палата лордів визнала, що позови про відшкодування шкоди, навмисно заподіяної здоров'ю особи, підпадають під дію статті 2 закону 1980 року, на відміну від позовів про відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок недбальства, до яких застосовується стаття 11 (1) цього самого закону (див. детальнішу інформацію про цю справу в пункті 15 вище).

4) Можливість внесення змін до закону

37. У червні 1995 року Комісія з правової реформи (Law Commission), орган з реформування законодавства Англії та Уельсу, оголосила про свій намір провести всебічний аналіз правових норм, що регулюють строки позовної давності (див. *Sixth Programme of Law Reform, Law Commission Report no. 234, item 3*).

5) Кримінально-правові санкції

38. Вступ у статеві зносини з жінкою чи дівчинкою без її згоди або намагання вступити в такі зносини з нею, або вступ у статеві зносини з дівчинкою віком до тринадцяти років чи намагання вступити в такі зносини з нею становить злочин, що карається довічним позбавленням волі. Вчинення розпусних дій щодо жінки чи дівчинки також становить злочин, що карається позбавленням волі на строк до десяти років (див. статті 1, 5, 14 і перелік II у частині I закону про статеві злочини 1956 року та статтю 1 закону про статеві злочини 1976 року).

39. Згідно з англійським правом у справах про тяжкі злочини позовна давність не застосовується. Основним органом кримінального переслідування в Англії і Уельсі є Королівська служба кримінального переслідування (Crown Prosecution Service (CPS)), очолювана Директором державного обвинувачення (Director of Public Prosecutions (DPP)). Королівська служба кримінального переслідування порушує кримінальну справу лише у випадку, якщо для цього є достатньо доказів і якщо це відповідає суспільним інтересам (див. закон про кримінальне переслідування 1985 року (Prosecution of Offenders Act 1985) і Кодекс королівських прокурорів (Code for Crown Prosecutors)).

Приватні особи мають також право ініціювати кримінальне провадження (стаття 6 закону про кримінальне переслідування 1985 року). Однак Директор державного обвинувачення може прийняти таку справу до свого провадження і потім закрити її, якщо зібрані в ній докази є недостатніми, якщо провадження у справі може суперечити суспільним інтересам або з інших вагомих підстав (див. *R. v. Bow Street Stipendiary Magistrate, ex parte South Coast Shipping Co. Ltd* [1993] Queen's Bench Reports, p. 650F-G).

40. При визнанні особи винною у кримінальному злочині суди в Англії і Уельсі керуються критерієм доведення «поза розумним сумнівом», тоді як доведення цивільного позову здійснюється лише за критерієм «зіставлення ймовірностей» існування суттєвих фактів.

41. У справі особи, яку було визнано винною у злочині, суд може винести ухвалу про відшкодування шкоди, якою зобов'язати винну особу виплатити відповідну компенсацію за заподіяння шкоди здоров'ю потерпілого, за збитки чи іншу шкоду, що є результатом такого злочину (див. закон про повноваження судів у кримінальних справах, стаття 35 (зі змінами, внесеними статтею 104 закону про кримінальне судочинство 1988 року)). Ця процедура має застосовуватися лише при розгляді вимог відшкодування у нескладних справах, і судам слід утримуватися від винесення ухвали про відшкодування шкоди, якщо її відшкодування щотижневими платежами потребує кілька років (див. *R. v. Daly* [1974] 1 All England Reports, p. 290).

42. Крім того, особа, яка може довести методом зіставлення ймовірностей факт заподіяння її здоров'ю шкоди внаслідок дій, що мають ознаки злочину (наприклад, зґвалтування або насильства), має право вимагати присудження їй компенсації державним адміністративним органом – Службою з виплати компенсацій жертвам злочинів (Criminal Injuries Compensation Authority) (див. закон про кримінальне судочинство 1988 року, статті 110-111). Але цей орган не призначає компенсацій стосовно шкоди, яка була заподіяна здоров'ю потерпілих до жовтня 1979 року їхніми родичами, що жили з ними під одним дахом.

ПРОВАДЖЕННЯ В КОМІСІЇ

43. У своїх заявах до Комісії, від 14 травня 1993 року (№ 22083/93) і 14 червня 1993 року (№ 22095/93), всі заявниці скаржилися, що дія закону про строки давності 1980 року позбавила їх, на порушення пункту 1 статті 6 Конвенції, можливості вимагати в суді відшкодування шкоди, заподіяної їм сексуальним насильством, якого вони зазнавали в дитинстві і внаслідок якого вони мають психологічні травми, а також що різниця між нормами, які були застосовані до них, і тими, які застосовуються до інших категорій позивачів, має дискримінаційний характер, на порушення статті 14 Конвенції. Крім того, заявниці пані Стаббінгс, пані J.L. і пані J.P. скаржилися, що держава не виконала свого позитивного зобов'язання із захисту їхнього права на повагу до свого приватного життя, оскільки не забезпечила їм цивільно-правового засобу захисту щодо насильства, скоєного над ними в дитинстві, на порушення статті 8 Конвенції, узятій окремо, а також у поєднанні зі статтею 14.

44. Комісія оголосила заяви прийнятними 6 вересня 1994 року. У своїх доповідях від 22 лютого 1995 року (стаття 31) вона висловила одностайну думку, що у цих справах мали місце порушення статті 14 Конвенції, узятій в поєднанні з пунктом 1 статті 6, і що немає необхідності в розгляді цих скарг з точки зору пункту 1 статті 6, узятото окремо, або з точки зору статті 8, узятото окремо чи в поєднанні зі статтею 14. Повні тексти висновків Комісії наведено у додатках до цього рішення Суду.³

ОСТАТОЧНІ ПОДАННЯ ДО СУДУ

45. Під час розгляду справи Уряд просив Суд визнати відсутність порушення Конвенції.

Заявниці, зі свого боку, просили, щоб Суд погодився з їхніми скаргами і присудив їм справедливую сатисфакцію.

³ З практичних міркувань ці додатки стануть доступними лише разом з друкованою версією рішення (у збірнику «Reports of Judgments and Decisions 1996-IV»), але копії доповідей Комісії можна одержати в канцелярії Суду).

ЩОДО ПРАВА

I. СКАРГА ПРО ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 1 СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ, УЗЯТОГО ОКРЕМО

46. Всі заявниці скаржилися, що їх позбавили доступу до суду, на порушення пункту 1 статті 6 Конвенції, який (в частині, що стосується справи) передбачає:

«Кожен має право на (...) розгляд його справи (...) судом (...), який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру (...)»

Як Уряд, так і Комісія дійшли висновку, що не було порушення цього положення (пункту 1 статті 6 Конвенції), взятого окремо.

47. Заявниці доводили, що застосований в їхніх справах шестирічний строк позовної давності, перебіг якого почався з дня досягнення ними повноліття, підірвав саму суть їхнього права на доступ до суду. Одним з наслідків сексуального насильства, якого зазнала кожна із заявниць, було те, що причину своїх психологічних проблем (якою було саме це насильство) вони змогли зрозуміти лише згодом, коли строк позовної давності вже минув; щодо пані J.P., вона не відтворювала у своїй пам'яті пережите нею насильство, допоки їй не виповнився тридцять один рік і вона не почала проходити курс лікування (див. пункти 11, 17, 22 і 26 вище). Згідно з висновками експертів, особи, які стали жертвами сексуального насильства в дитинстві, як правило, нездатні без допомоги медичного фахівця усвідомити причинний зв'язок між таким насильством і своїми психологічними проблемами. Таким чином, право заявниць на звернення з позовом про відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок травм, спричинених зазначеним насильством, виявилось погашеним позовною давністю ще до того, як кожна з них змогла зрозуміти, що саме це насильство дає їй підставу для такого позову.

Хоча заявниці в цілому погоджувалися з юридичною дійсністю строків позовної давності, вони доводили, що фіксований шестирічний строк позовної давності, який було застосовано в їхніх справах, не можна вважати таким, що мав легітимну мету або що його застосування було заходом, пропорційним до такої мети, з огляду на той факт, що до винесення Палатою лордів рішення у справі «Стаббінгс проти Уеббів» (див. пункт 15 вище) застосовним у всіх справах про завдання шкоди здоров'ю осіб вважався строк позовної давності у три роки від дня усвідомлення позивачем наявності підстави для позову, незалежно від того, чи цю шкоду було заподіяно навмисно, чи ненавмисно.

48. Уряд заперечував, що було підірвано саму суть права заявниць на доступ до суду, оскільки кожна з них мала можливість звернутися

до суду з позовом упродовж шести років після досягнення вісімнадцяти років.

Шестирічний строк позовної давності мав легітимну мету, а саме дотримання принципу остаточності та юридичної визначеності і виключення можливості надходження до суду прострочених позовів.

Його застосування було також пропорційним заходом, і цей строк був значним за своєю тривалістю, враховуючи те, що у справах про завдання шкоди здоров'ю осіб вирішальне значення можуть мати події, пригадані свідками, а не, наприклад, документальні докази. Крім того, зазначений строк перевищує строк, передбачений багатьма міжнародними конвенціями, які стосуються відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю особи на транспорті, серед яких, наприклад, Варшавська конвенція про уніфікацію деяких правил міжнародних повітряних перевезень 1929 року (зі змінами, внесеними Гаазьким протоколом) та Афінська конвенція про перевезення морем пасажирів та їх багажу 1974 року; передбачений цими конвенціями строк позовної давності для звернення з позовом про відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю особи під час міжнародних повітряних і морських перевезень, становить два роки з дати прибуття за призначенням.

49. Комісія погодилася з Урядом, що строки позовної давності мають легітимну мету. Вона зауважила, що головне заперечення заявників полягає в тому, що застосування в їхніх справах фіксованого строку позовної давності було необґрунтованим та непропорційним заходом у порівнянні із застосуванням таких строків у справах потерпілих, шкоду здоров'ю яких заподіяно ненавмисно. Тому Комісія визнала за доцільніше розглянути цю скаргу з точки зору пункту 1 статті 6, взятого в поєднанні зі статтею 14 Конвенції (див. пункт 71 нижче).

50. Суд нагадує, що в пункті 1 статті 6 втілено «право на суд», одним з аспектів якого є право доступу до суду, тобто право на порушення провадження в суді за цивільним позовом.

Однак право доступу до суду не є абсолютним: воно може підлягати обмеженням, застосування яких допускається в порядку презумпції, оскільки таке право, з огляду на сам його характер, потребує державного регулювання. У цьому зв'язку Договірні держави наділені певним полем розсуду, але остаточно визначати, чи дотримано вимоги Конвенції, має Суд. Він має переконатися, що застосовувані обмеження не перешкоджають залишеним особі можливостям доступу (і не звужують їх) у спосіб чи мірою, що підривають саму суть цього права. Крім того, обмеження права на доступ до суду суперечитиме пункту 1 статті 6, якщо воно не має легітимної мети і якщо не забезпечено належного пропорційного співвідношення між використаними засобами та поставленою метою (див. рішення у справі «Ашингдейн проти Сполученого Королівства» (*Ashingdane v. the*

United Kingdom) від 28 травня 1985 року, серія А, № 93, с. 24, п. 57, і нещодавнє рішення у справі «Белле проти Франції» (*Bellet v. France*) від 4 грудня 1995 року, серія А, № 333-В, с. 41, п. 31).

51. Слід зазначити, що застосування строків позовної давності у справах про відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю особи, є загальною рисою національних правових систем Договірних держав. Такі строки мають кілька важливих цілей, а саме: забезпечувати юридичну визначеність і остаточність, захищати потенційних відповідачів від прострочених позовів, спростувати які може виявитися нелегким завданням, та запобігати несправедливості, яка може статися в разі, якщо суди будуть змушені вирішувати справи про події, що мали місце у далекому минулому, спираючись на докази, які вже, можливо, втратили достовірність і повноту із плином часу.

52. У справі, що розглядається, згідно з нормами англійського права щодо позовної давності заявниці мали можливість звернутися до суду з цивільними позовами упродовж шести років після досягнення ними вісімнадцятилітнього віку. Крім того, вони також мали можливість – за умови існування достатніх доказів – звернутися в будь-який час із заявою про порушення кримінальної справи і домогтися, у разі виграшу справи, відшкодування в судовому порядку відповідної шкоди (див. пункти 38-42 вище). Отже, саму суть права заявниць на доступ до суду підірвано не було.

53. Строк позовної давності, про який йдеться, не був невинновано коротким; більше того, він був навіть тривалішим за строки давності, передбачені деякими міжнародними договорами стосовно позовів про відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю особи (див. пункт 48 вище). Крім того, стає очевидним, що застосування відповідних норм було пропорційним до поставлених цілей (див. пункт 50 вище), якщо враховувати те, що в разі звернення заявниць до суду з позовами незадовго до закінчення строку позовної давності, суд мав би вирішувати справи про події, які мали місце майже двадцять років потому.

54. Строк позовної давності у справах заявниць почав спливати з дня досягнення ними повноліття, і суд не міг не дотримати норми, що вимагала його застосування, як і не міг продовжити цей строк (див. пункт 15 вище). Як свідчать наявні у Суду матеріали, у державах-членах Ради Європи не існує однакового підходу до питання тривалості строків позовної давності чи до того, з якого дня мають обчислюватися такі строки. У багатьох державах такий строк обчислюється з дня виникнення підстави для позову, тимчасом як в інших державах перебіг строку давності починається лише з дня, на який суттєві факти у справі стали відомими позивачеві або повинні були бути відомими йому. Цей другий принцип застосовується в Англії і Уельсі до цивільних позовів, підставою яких є недбалість

(див. статті 11 (4) (b) і 14 закону 1980 року: див. пункт 35 вище). Однак на сьогодні неможливо стверджувати, що в європейських державах цей принцип є загальновизнаним у таких справах, якою є справа, що розглядається.

55. Договірні держави належним чином користуються певним полем розсуду при визначенні меж, в яких має надаватися доступ до суду. Очевидним є те, що законодавчий орган Сполученого Королівства присвятив чимало часу й зусиль дослідженню цих питань. За період, що минув з 1936 року, прийнято чотири законодавчі акти з метою зміни та реформування правових норм, що регулюють строки позовної давності, і шість офіційних органів проводили аналіз відповідних аспектів цього регулювання (див. пункти 28-34 вище). Оскаржуване заявниками рішення Палати лордів (див. пункти 15 і 47 вище) про те, що у справах про навмисно заподіяну шкоду здоров'ю особи має застосовуватися фіксований шестирічний строк позовної давності, не було свавільним, оскільки Палата лордів виходила з тлумачення положень закону про строки давності 1980 року у світлі доповіді Комітету Таккера, рекомендації якого було враховано в цьому законі (див. пункт 31 вище).

56. Протягом останніх років формується розуміння існуючого кола проблем, спричинюваних насильством над дітьми та його психологічними наслідками для потерпілих, і цілком можливо, що незабаром держави-члени Ради Європи зіткнуться з необхідністю доповнити діючі у них норми стосовно строків давності у таких справах спеціальним положенням стосовно цієї категорії позивачів.

Проте, оскільки саму суть права заявниць на доступ до суду підірвано не було і оскільки відповідні обмеження мали легітимну мету і були пропорційними до такої мети, в Суду немає необхідності замінювати своїм власним висновком висновок органів влади цієї держави про те, який підхід міг би бути найбільш прийнятним у цьому контексті.

57. Отже, беручи до уваги, зокрема, легітимні цілі відповідних норм стосовно строків давності та поле розсуду, в межах якого можуть діяти держави при регулюванні права доступу до суду (див. пункти 50-51 вище), Суд доходить висновку, що порушення пункту 1 статті 6 Конвенції, взятого окремо, не було.

II. СКАРГА ПРО ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 8 КОНВЕНЦІЇ, ВЗЯТОЇ ОКРЕМО

58. Заявниці пані Стаббінгс, пані J.L. і пані J.P. стверджували, що мало місце втручання в їхнє право на повагу до приватного життя, на порушення статті 8 Конвенції, яка передбачає:

«1. Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції.

2. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб».

Уряд заперечив це твердження. Комісія вирішила, що немає необхідності в розгляді цієї скарги, враховуючи констатацію нею порушення пункту 1 статті 6, узятото в поєднанні зі статтею 14 Конвенції (див. пункт 71 нижче).

59. Заявниці стверджували, що поширена проблема сексуальних насильств над дітьми, розуміння якої почалося формуватися лише протягом попереднього десятиліття, вимагає нових заходів для захисту прав неповнолітніх. Тлумачення, яке Палата лордів дала положенням закону про строки позовної давності 1980 року у справі пані Стаббінгс (див. пункт 15 вище), не відповідало цій вимозі і позбавило заявниць ефективного цивільно-правового засобу захисту щодо стверджуваних фактів вчиненого над ними насильства. Отже, держава не виконала позитивного зобов'язання із захисту їхнього права на повагу до приватного життя.

Вони також стверджували, що оскільки закон 1980 року проводить розмежування між потерпілими залежно від того, чи шкоду їх здоров'ю було заподіяно навмисно, чи ненавмисно (див. пункт 35 вище), такий закон не переслідує легітимної мети, його запровадження не було пропорційним заходом і його не можна вважати необхідним у демократичному суспільстві.

60. Комісія дійшла висновку, що за статтею 8 Конвенції, предмет якої навіть не охоплюється пунктом 1 статті 6, будь-якого окремого питання не постає, з огляду на той факт, що стверджуване сексуальне насильство було заборонено кримінальним законом; Уряд погодився з цим висновком Комісії.

61. Суд передусім зауважує, що є очевидним те, що стаття 8 застосовна до цих скарг, предметом яких є «приватне життя» – поняття, яке охоплює питання фізичної і моральної недоторканності людини (див. рішення у справі «Х і Y проти Нідерландів» (*X and Y v. the Netherlands*) від 26 березня 1985 року, серія А, № 91, с. 11, п. 22).

62. Слід нагадати, що, хоча мета статті 8 полягає передусім у забезпеченні захисту особи від свавільного втручання з боку органів державної влади, ця стаття не лише вимагає від держав утримуватися від такого втручання: на додаток до цього основного її негативного зобов'язання можуть існувати й позитивні зобов'язання, що впливають з необхідності ефективного забезпечення поваги до

приватного й сімейного життя. Ці зобов'язання можуть включати зобов'язання з вжиття заходів, спрямованих на забезпечення поваги до приватного життя навіть у сфері стосунків між приватними особами (див. там саме, п. 23).

63. Існують різні способи забезпечення поваги до приватного життя, і характер зобов'язання держави залежить від конкретного аспекту приватного життя, про який йдеться в тому чи іншому випадку. Це означає, що вибір засобів, які можуть забезпечувати дотримання цього позитивного зобов'язання, є, у принципі, питанням, яке Договірні держави вирішують у межах свого поля розсуду (див. там саме, с. 12, п. 24).

64. Сексуальне насильство, безперечно, належить до огидних протиправних діянь, що підточують здоров'я потерпілих. Діти та інші уразливі категорії людей мають право на те, щоб держава забезпечувала їх захист від таких серйозних видів втручань у суттєві аспекти їхнього приватного життя, використовуючи для цього ефективні засоби стримування (див., *mutatis mutandis*, згадане вище рішення у справі «X і Y проти Нідерландів» (*X and Y v. the Netherlands*), с. 13, п. 27).

65. Але у справі, що розглядається, гарантії такого захисту були забезпечені. Згідно з англійським кримінальним правом насильство, яке стало предметом скарг заявниць, належить до найтяжчих злочинів і підлягає покаранню позбавленням волі на максимальні строки (див. пункт 38 вище). За умови наявності достатніх доказів передбачено право на звернення в будь-який час із заявою про порушення кримінальної справи, і таким правом ще можна скористатися (див. пункти 39-40 вище). Більш того, Суд бере до уваги той факт, що батькові пані D.S. було пред'явлено обвинувачення у розпусних діях, і в березні 1991 року він визнав себе винним у цьому злочині (див. пункт 25 вище).

66. Існує, у принципі, також можливість використання й цивільно-правового засобу захисту, але за умови дотримання передбаченого законом строку позовної давності. При цьому справді є фактом те, що згідно з національним законом заявниці не могли ініціювати порушення цивільної справи проти стверджуваних кривдників після досягнення ними двадцятичотирьохрічного віку (див. пункт 15 вище). Проте, як вже зазначено вище (у пункті 62), стаття 8 не обов'язково вимагає від держав виконання свого позитивного зобов'язання із забезпечення поваги до приватного життя шляхом запровадження можливості використання цивільно-правових засобів захисту, не обмежених строками, у випадках, коли є можливість застосування кримінально-правових засобів.

67. Отже, беручи до уваги передбачені національним правом гарантії захисту проти сексуального насильства над дітьми та поле

розсуду, у межах якого можуть діяти держави при регулюванні цих питань, Суд доходить висновку, що порушення статті 8 Конвенції не було.

III. III. СКАРГА ПРО ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 14 КОНВЕНЦІЇ, УЗЯТОЇ В ПОЄДНАННІ З ПУНКТОМ 1 СТАТТІ 6 ТА/АБО ЗІ СТАТТЕЮ 8 КОНВЕНЦІЇ

68. Всі заявниці також стверджували, що зазнали поводження, яке має ознаки дискримінації, на порушення статті 14 Конвенції, узятій в поєднанні з пунктом 1 статті 6 Конвенції. Крім того, пані Стаббінгс, пані J.L. і пані J.P. також скаржилися, що було порушено статті 14 і 8, узяті в поєднанні між собою. Стаття 14 проголошує:

«Користування правами та свободами, визнаними в цій Конвенції, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою – статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження, або за іншою ознакою».

Уряд оспорив це твердження, але Комісія дійшла висновку, що справді мало місце порушення статті 14, узятій в поєднанні з пунктом 1 статті 6.

69. Заявниці вказували на різницю між нормами стосовно строків давності, що застосовуються у справах про навмисно заподіяну шкоду здоров'ю (до яких належить їхня справа), і відповідними нормами стосовно справ про шкоду здоров'ю, заподіяну внаслідок ненавмисного порушення обов'язку. У справах про шкоду здоров'ю, заподіяну внаслідок ненавмисного порушення обов'язку, застосовувався трирічний строк позовної давності, перебіг якого починався лише з дня, на який позивач вперше дізнався про те, що така шкода є значною і може бути поставлена у провину відповідачеві. Крім того, суддя міг на свій розсуд прийняти рішення про порушення справи за таким позовом, навіть незважаючи на те, що його подано після спливу трирічного строку, якщо це було доцільним з точки зору права справедливості (див. пункт 35).

Заявниці доводили, що відповідними визначальними особливостями їхніх справ – для цілей статті 14 – були як психічний стан тих, хто заподіяв шкоду їхньому здоров'ю, так і особливий характер заподіяної шкоди здоров'ю, унаслідок чого розуміння наявності підстави для звернення до суду з відповідним позовом прийшло до них надто пізно (див. пункт 47 вище). Таким чином, їх поставили в гірші умови не лише у порівнянні з потерпілими від травм, заподіяних унаслідок недбалства, але також на відміну від осіб, здоров'ю яких заподіяно інші види шкоди, яка не має аналогічних психологічних наслідків.

Нарешті, вони доводили, що дискримінація, якої вони зазнали, не може вважатися виправданою, оскільки необхідність забезпечення юридичної визначеності та запобігання надходженню до суду прострочених позовів є однаково актуальною як у справах про ненавмисно заподіяну шкоду здоров'ю, так і у справах про таку шкоду, заподіяну навмисно.

70. Уряд стверджував, що погодитися з доводами заявників – означає перевернути справжній зміст статті 14, яка не забороняє всіх відмінностей між правовими режимами користування правами і свободами за Конвенцією, і натомість забороняє лише певні такі відмінності, коли йдеться про групи осіб, які перебувають у відносно схожому становищі. Однак ситуація заявниць не була аналогічною до ситуації потерпілих від ненавмисно заподіяних травм.

Уряд запропонував, що при визначенні можливості вважати ситуації двох груп осіб схожими для цілей 14 Конвенції слід урахувати кілька факторів. По-перше, на думку Уряду, дискримінація має визначатися на підставі ознак, за якими люди однієї групи відрізняються від іншої. Проте, на відміну від таких ознак, як раса, стать, колір шкіри або мова, мінливий психічний стан осіб, звинувачуваних у заподіянні шкоди здоров'ю осіб, що належать до різних груп потерпілих, не має стосунку до особистого статусу останніх. По-друге, дискримінація має місце, коли її наслідком є отримання однією групою в суспільстві більш вигідного становища за рахунок іншої групи; цей критерій не був застосовним у цій справі. Нарешті, положення національного закону необхідно розглядати в їх сукупності. Вимагаючи порівняння їх з потерпілими від шкоди, заподіяної внаслідок недбальства, а не з жертвами більшості інших деліктів або порушень договірних умов, заявниці обрали таким чином суто умоглядний підхід до порівняння.

Як альтернативний аргумент Уряд висловив думку, що в разі, якщо справді мала місце дискримінація, вона була достатньо та об'єктивно виправданою, оскільки переслідувала легітимну мету і становила пропорційний захід.

71. Комісія погодилися із заявницями в тому, що їхня ситуація була аналогічною до ситуації потерпілих від ненавмисно заподіяних травм. Вона зауважила, що можуть існувати ситуації, коли незрозуміло, чи шкоду здоров'ю заподіяно навмисно, чи її заподіяно внаслідок недбальства, і що ці дві категорії ситуацій не можна вважати виключними. Отже, немає підстав для проведення розмежування ситуацій залежно від наявності наміру або вини кривдника, яке виключає їх порівняння за статтею 14 Конвенції.

Під час розгляду справи в Суді представник Комісії акцентував увагу на доцільності порівняння ситуацій потерпілих від навмисно заподіяних травм, з одного боку, і потерпілих від травм, заподіяних

внаслідок недбалства, з іншого, оскільки до винесення Палатою лордів рішення у справі «Стаббінгс проти Уеббів» (*Stubbings v. Webb*) (див. пункти 13 і 15 вище) норми, що регулюють строки давності, ставили ці дві групи в цілком однакові умови.

72. Суд повторює, що стаття 14 встановлює гарантії проти дискримінації при встановленні правового режиму користування правами та свободами, які гарантуються іншими матеріально-правовими положеннями Конвенції (див. рішення у справі «Ван дер Мюссель проти Бельгії» (*Van der Mussele v. Belgium*) від 23 листопада 1983 року, серія А, № 70, с. 22, п. 43). Однак відмінність між такими правовими режимами не завжди становить порушення статті 14. Для цього має бути доведено, що іншим особам в аналогічній або відносно схожій ситуації надаються преференційні умови і немає об'єктивних і розумних підстав для такої відмінності (див. рішення у справі «Фредін проти Швеції» (*Fredin v. Sweden*) від 18 лютого 1991 року, серія А, № 192, с. 19, п. 60).

Договірні сторони користуються певним полем розсуду при визначенні того, чи служать – і якою мірою – відмінності в ситуаціях, подібних в інших аспектах, підставою для встановлення для цих ситуацій різних правових режимів (див. рішення у справі «Расмуссен проти Данії» (*Rasmussen v. Denmark*) від 28 листопада 1984 року, серія А, № 87, с. 15, п. 40).

73. Суд нагадав, що заявниці скаржилися на те, що вони були поставлені правовим режимом в менш сприятливі умови у порівнянні як з потерпілими від травм, заподіяних унаслідок недбалства, так і з потерпілими від інших видів навмисної шкоди здоров'ю, яка не призводить до психологічних розладів, що перешкоджають їм зрозуміти причини такої шкоди (див. пункт 69 вище).

Суд зауважує, по-перше, що між умовами, в які правовий режим ставив заявниць, та умовами, в які він ставив потерпілих від інших видів навмисних протиправних діянь з іншими психологічними наслідками, нерівності не було, оскільки як до перших, так і до других застосовувалися одні і ті самі норми щодо строків позовної давності.

По-друге, для цілей статті 14 не можна вважати, що потерпілі від навмисно заподіяних травм і потерпілі від травм, заподіяних унаслідок недбалства, перебувають в аналогічних ситуаціях. У національних судових системах позивачів можуть поділяти на різні категорії залежно від виду заподіяної здоров'ю шкоди, правової підстави для позову або інших факторів і, відповідно, встановлювати стосовно них різні правові норми та процедури. Як зазначила Палата лордів з посиланням на доповідь Комітету Таккера (див. пункт 15 вище), у справі, що розглядається, норми, розроблені в англійському праві давності стосовно потерпілих від навмисно заподіяних травм, відрізняються від норм стосовно потерпілих від травм, заподіяних

унаслідок недбальства. Адже фактори, які враховуються у справах осіб кожної з цих груп, можуть бути різними; наприклад, може враховуватися той факт, що потерпілим від навмисно заподіяних травм легше прийти до розуміння того, що вони мають підставу для позову. Було б неприродно наголошувати на схожості між цими групами позивачів та ігнорувати відмінності між ними для цілей статті 14 Конвенції (див., *mutatis mutandis*, згадане вище рішення у справі «Ван дер Мюссель проти Бельгії» (*Van der Mussele v. Belgium*), с. 22-23, п. 46).

74. Крім того, навіть якщо можна було б належним чином встановити якусь схожість між цими двома групами позивачів, відмінність між встановленими стосовно них правовими режимами знову таки може бути розумно та об'єктивно виправданою з огляду на відмітні характеристики цих груп. Запровадження окремих правових режимів позовної давності для позовів стосовно шкоди, заподіяної здоров'ю навмисно, і для тих, що стосуються шкоди, заподіяної здоров'ю внаслідок недбальства, є цілком розумним заходом і є питанням, які Договірні держави вирішують у межах свого поля розсуду (див. пункт 72 вище), оскільки, наприклад, існування підстав для цивільного позову може бути менш очевидним для потерпілих від шкоди, заподіяної здоров'ю унаслідок недбальства.

75. Отже, Суд констатує, що статтю 14 Конвенції, узятую в поєднанні з пунктом 1 статті 6 або зі статтею 8 Конвенції, порушено не було.

НА ЦИХ ПІДСТАВАХ СУД

1. *Постановляє*, сьома голосами проти двох, що стосовно жодної із заявниць не було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції;
2. *Постановляє* одноголосно, що не було порушення статті 8 Конвенції;
3. *Постановляє*, вісьмома голосами проти одного, що не було порушення статті 14 Конвенції, узятої в поєднанні з пунктом 1 статті 6 або зі статтею 8 Конвенції.

Учинено англійською і французькою мовами та оголошено на відкритому засіданні у Палаці прав людини у Страсбурзі 22 жовтня 1996 року.

Рудольф БЕРНХАРДТ
Голова

Герберт ПЕТЦОЛЬД
Секретар

Згідно з пунктом 2 статті 51 Конвенції та пунктом 2 правила 52 Регламенту Суду до цього рішення додаються окремі думки суддів Фойгеля і Макдональда.

Парафовано: Р.Б.,
Г.П.

Переклад окремих думок не здійснювався, але з цими думками, викладеними англійською і/або французькою мовами, можна ознайомитися, звернувшись до електронної бази рішень Європейського Суду з прав людини (HUDOC), в якій оприлюднена офіційна оригінальна версія (версії) рішення, до якого вони додані.

© Рада Європи/Європейський суд з прав людини, 2012 р.

Офіційними мовами Європейського суду з прав людини є англійська та французька мови. Цей переклад підготовлено на замовлення і за підтримки Цільового фонду «Права людини» Ради Європи (www.coe.int/humanrightstrustfund). Він не є зобов'язальним для Суду, і Суд також не несе відповідальності за його якість. Переклад можна завантажити з електронної бази рішень (HUDOC) Європейського Суду з прав людини (<http://hudoc.echr.coe.int>) або з будь-якої іншої бази, в якій його розміщено з дозволу Суду. Копіювання тексту перекладу допускається в некомерційних цілях за умови наведення повної назви справи, разом із вищенаведеним повідомленням про авторські права та посиланням на Цільовий фонд «Права людини». З питань, пов'язаних з наміром використати ту чи іншу частину цього перекладу в комерційних цілях, прохання звертатися за адресою publishing@echr.coe.int.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012.

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court, nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication and reference to the Human Rights Trust Fund. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2012.

Les langues officielles de la Cour européenne des droits de l'homme sont le français et l'anglais. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour, et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme.

(<http://hudoc.echr.coe.int>), ou de toute autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus ainsi que de la référence au Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à le signaler à l'adresse suivante : publishing@echr.coe.int